

До спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02
в Інституті економіко-правових досліджень НАН України
01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Солодченка Сергія Вікторовича
«Правове забезпечення реалізації контрольних функцій суб'єктів
господарювання»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-
процесуальне право

Актуальність обраної теми дослідження. Подане до захисту дисертаційне дослідження присвячено актуальним для вітчизняної правової науки питанням господарсько-правового забезпечення реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання.

Підвищення ефективності суспільного виробництва, підтримання в його межах господарського правопорядку, реалізація широкого спектра публічних і приватних інтересів, що виникають у господарській царині, об'єктивно потребує дієвого господарського контролю. Угодою про асоціацію між Україною та ЄС встановлено домовленість щодо співпраці з упровадження на національному рівні відповідних міжнародних стандартів і поступового наближення до права ЄС у сфері бухгалтерського обліку, аудиту, корпоративного управління як складників господарського контролю.

У контексті поглиблення євроінтеграційних процесів, упровадження європейських стандартів у різні сфери життєдіяльності українського суспільства, зокрема сферу господарювання, одним із пріоритетних напрямів реформування останньої є дерегуляція господарської діяльності. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2016 році План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності передбачає вдосконалення процедури державного нагляду (контролю) за регулюванням господарської діяльності, зменшення кількості органів державного нагляду (контролю) та їх функцій. Усунення надмірного державного контролю в різних сферах і на різних етапах суспільного виробництва дає поштовх для розвитку процесів саморегуляції й актуалізує потребу модернізації системи недержавного господарського контролю, диференційованого як за суб'єктно-об'єктним складом, так і за формами здійснення. Важливе місце в системі господарського контролю посідає контроль з боку суб'єктів господарювання, що об'єктивується через реалізацію їхніх контрольних функцій у межах різних видів господарських відносин. Належна реалізація вказаних функцій і

запобігання зловживанню ними вимагає наявності теоретично обґрунтованих організаційно-правових засад недержавного господарського контролю.

У сучасній науці господарського права певні аспекти проблематики правового регулювання відносин контролю у сфері господарювання розглядалися у працях О. М. Вінник, О. П. Віхрова, С. М. Грудницької, Д. В. Задихайла, О. П. Подцерковного, В. П. Попелюка, В. А. Устименка, О. В. Шаповалової та ін. Однак відсутність комплексного повномасштабного наукового опрацювання питань реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання за сучасних умов економічного розвитку вказує на актуальність і доцільність проведеного дисертаційного дослідження С. В. Солодченка.

Рецензована дисертація виконана згідно з планом науково-дослідних робіт Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля МОН України в межах теми: «Правові заходи запровадження енергозберігаючих технологій на підприємствах металургії» за господарсько-розрахунковим договором про проведення науково-дослідних робіт за № Ю-1-12 на замовлення ПрАТ «Лугцентрокуз» (номер державної реєстрації 0112U002894), де дисертант був співвиконавцем і самостійно розробляв напрями правової роботи щодо здійснення самоконтролю на підприємстві.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою й завданнями дослідження. Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно та зрозуміло. Дисертаційна робота С. В. Солодченка складається з анотації, вступу, двох розділів, які містять вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Обсяг основного тексту дисертації становить 187 сторінок. Список використаних джерел налічує 200 найменувань.

У *вступі* репрезентовано загальну характеристику дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено мету дослідження, його завдання, зазначено наукову новизну, описано методологічну базу, наведено найбільш значущі приклади апробації тощо.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено аналізуванню контрольних функцій суб'єктів господарювання як господарсько-правової категорії. Автор роботи справедливо звертає увагу на відсутність в Україні належно збалансованої інституціональної бази для реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання як структурного складника організації й управління господарською діяльністю та здійснення контролю за контрагентами. Окрему увагу в цій частині роботи приділено функції самоконтролю, зокрема в контексті дотримання фінансової та податкової дисципліни (с. 29-39). Здобутком дисертанта є запропоновані вектори гармонізації податкового й господарського законодавства в частині оптимізації правового забезпечення належної реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання. У розділі також розглянуто процес еволюції наукових поглядів на контрольні функції суб'єктів господарювання й значущість самоконтролю в господарській практиці (с. 37-40). Дисертант справедливо відзначає

наявність соціальної складової в межах як державного, так і недержавного контролю (с. 43), виокремлює та досліджує його мікро- й макрорівні (с. 44-59). Заслуговує схвалення вивчення автором порядку й особливостей реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання в межах різних видів господарських відносин. У цій частині роботи викликають інтерес положення про паспортизацію суб'єктів господарювання та пропозиції щодо ведення паспорта інформаційно-комунікаційної безпеки для зазначених суб'єктів, який повинен містити елементи самоконтролю (середовище для здійснення самоконтролю, оцінювання предмета контролю, дії в межах нормативної поведінки, превентивні заходи щодо зловживання контрольними повноваженнями й забезпечення інформаційно-комунікаційної безпеки (с. 63-102). Ретельно проаналізовано положення чинного законодавства про бухгалтерський облік і фінансову звітність у контексті здійснення самоконтролю за веденням бухгалтерського обліку для подальшого прийняття рішень зовнішніми й внутрішніми користувачами на підставі виявленої та узагальненої інформації про діяльність підприємства. Дисертант має рацію, коли визнає потребу подальшої формалізації та деперсоналізації бухгалтерського обліку як базової контрольної функції суб'єктів господарювання, визначає переваги й етапи інституціоналізації відносин контролю / самоконтролю (с. 105-117).

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячено реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання. Здобувач оцінює стан реалізації суб'єктами господарювання контрольних функцій і визнає необхідність запобігання зловживанням з використанням цих функцій унаслідок спотворення мети їх здійснення. З метою оптимізації правових заходів забезпечення реалізації функцій самоконтролю у сфері господарювання слід визнати позитивними намагання автора розподілити зазначені функції на основні та другорядні (чи похідні від основних). Дисертант визначає як основні гарантійну, інформаційну, прогнозну й комунікативну функції самоконтролю, послідовно досліджуючи їх сутність і зміст (с. 123-141). Варто оцінити позитивно й аналіз конструкції застережень від загроз публічним і приватним інтересам. У цій частині роботи термін «застереження від загроз» автор використовує у двох значеннях: по-перше, як висловлювання зауважень щодо контрольної діяльності, тобто не стосовно договірних умов, а стосовно спрямування господарсько-правових процедур самоконтролю за якістю продукції та недержавного нагляду за її забезпеченням; по-друге, як умова утворення контрольної середовища територіально-господарської системи, у якій територіальна громада спостерігає за якістю будівельних робіт, що виконуються за програмою «Доступне житло». Автор справедливо називає некоректним змішування в практиці законотворення та науковому обігу понять «самоконтроль» і «недержавний нагляд», зважаючи, зокрема на різний зміст функцій недержавного нагляду та самоконтролю. Поняття «самоконтроль за якістю продукції, товарів та послуг» та «недержавний нагляд за якістю продукції, товарів та послуг» дисертант співвідносить як загальне й часткове

та доводить, що поняття «недержавний нагляд» є змістовно вужчим. Досліджуючи зазначену проблематику, автор сформулює поняття контрольного середовища для територіально-господарських систем (с. 146-164). У контексті доведення потреби гармонізації господарського й кримінального законодавства значну увагу присвячено проблем розмежування кримінально-правових явищ фіктивного підприємництва та фіктивного керівництва, а також питанням запобігання та протидії їм (с. 167-184). Безумовним надбанням роботи є характеристика договірних засад реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання. Дисертант цілком слушно стверджує, що саме укладання договору зумовлює встановлення самоконтролю за виконанням своїх зобов'язань перед контрагентом, і ретельно аналізує корелятивний зв'язок договірної дисципліни та реалізації контрольних повноважень у межах господарсько-договірних відносин (с. 184-195).

Робота завершується формулюванням висновків, спрямованих на розвиток теорії господарського права, та наданням практичних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України (с. 202-205).

Сформульовані в дисертації науково-практичні положення, висновки та рекомендації є досить аргументованими й указують на глибину наукового пошуку відповідно до поставленої мети і завдань дослідження. Зміст дисертації повною мірою відповідає змісту автореферату.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці на основі комплексного дослідження контрольних функцій суб'єктів господарювання обґрунтовано нові теоретико-правові положення щодо їх реалізації та висновки із різним ступенем новизни, а також здійснено підготовку науково доведених пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України. Так, зокрема унаслідок проведеного дослідження *вперше запропоновано*: визначення поняття функціональної спроможності суб'єктів господарювання в здійсненні контролю (с. 62-71, 97-102, 112-113, 120-121, 186); визначення поняття зловживання суб'єктом господарювання своїми контрольними повноваженнями (с. 185-186, 189, 191-193); новий напрям гармонізації господарського законодавства з кримінальним (с. 37, 43, 83-84, 88, 97-98, 103, 108-109-110, 167-183); визначення поняття «фіктивне керівництво» (с. 167-183).

Крім того, під час дослідження автор *розвинув й удосконалив* низку положень, визначень, наукових підходів, що стосуються: формування контрольного середовища на макро- та мікрорівні, а також розмежування функцій та дисфункцій самоконтролю (с. 44-48, 53, 123-124); вимог до контрольних функцій суб'єктів господарювання у внутрішніх і зовнішніх відносинах господарських відносинах, а також відносинах недержавного антикорупційного контролю (с. 81-101); доповнення переліку господарських правопорушень таким їх видом, як фальсифікація відомостей про результати самоконтролю у сфері господарювання (с. 32-35, 41, 58, 97, 111); підстав господарсько-правової відповідальності за введення в оману щодо

відомостей про кінцевого бенефіціарного власника (контролера) (с. 183), статусу Уповноваженої особи суб'єкта господарювання під час реалізації Антикорупційної програми (с. 91-92); реалізації функцій контролю за ступенем досягнення суспільно значущих цілей шляхом поєднання регуляторного впливу з недержавним контролем (с. 144-145, 165); основних функцій самоконтролю суб'єкта господарювання (с. 126-128, 137-141).

Наведений вище перелік позитивних сторін дисертаційного дослідження не вичерпує всіх наукових положень, висновків, рекомендацій, які визначають новизну й практичне значення дисертаційного дослідження С. В. Солодченка.

У рецензованій роботі ступінь *обґрунтованості розроблених наукових положень, висновків і рекомендацій* досягнуто шляхом обрання дисертантом відповідних методів наукового дослідження (історичного, термінологічного, емпіричного, системно-структурного, порівняльно-правового методів, а також аналізу, синтезу, індукції і дедукції тощо), ретельного опрацювання монографічної літератури, науково-періодичних видань, нормативно-правових актів господарського, цивільного, податкового законодавства України, країн-учасниць ЄС, Великобританії та ін., а також практики фіскальних органів України та практики господарювання підприємств Луганської області. Чітко визначені мета й завдання наукового пошуку, належне структурування роботи забезпечили *достовірність отриманих результатів дисертаційного дослідження*, що дало змогу охопити основні аспекти проблематики правового забезпечення реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання.

Однак деякі положення дисертаційної роботи «Правове забезпечення реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання» є дискусійними або потребують подальшого розвитку чи додаткового обґрунтування.

1. Автор дослідження вводить у науковий обіг низку нових термінів і конструкцій, серед яких «функціональна спроможність суб'єктів господарювання в здійсненні контролю», яку репрезентовано як «фактичну здатність виявляти загрози публічним та приватним інтересам й попереджати їх дозволами, обмеженнями...»(с. 24, 120), та залишає поза межами такої спроможності *здатність виявляти вже наявні порушення публічних та / або приватних інтересів*, що потребує пояснень. Крім того, слід уточнити положення щодо характеру співвідношення ключових для цієї роботи категорій «контрольні функції» і «контрольні повноваження» суб'єктів господарювання та авторських категорій «самоконтрольні повноваження» і «самоконтрольні функції» (с. 108, 110), а також аргументацію висновку про визначення господарської правосуб'єктності одним з елементів функціональної спроможності суб'єктів господарювання в здійсненні контролю (с. 202).

2. Серед положень новизни та висновків особливу увагу привертає пропозиція дисертанта щодо доповнення переліку господарських правопорушень поняттям «фіктивне керівництво підприємством» і

формулювання його авторського визначення у такій редакції як «...ведення та (чи) подачу до уповноважених державних органів документів бухгалтерського обліку, податкової звітності, складання та (чи) видачу первинних бухгалтерських документів суб'єкта господарської діяльності особою, яка не має повноважень для здійснення таких дій» (с. 24, 205, 179). Згідно із ч. 3 ст. 65 ГК України, для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) безпосередньо або через уповноважені органи чи наглядова рада такого підприємства (у разі її утворення) призначає (обирає) керівника підприємства. Саме керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, а однією з форм організації бухгалтерського обліку є його самостійне ведення та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства (ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися). Проте процес керівництва підприємством передбачає насамперед реалізацію розпорядчих функцій керівника та прийняття управлінських рішень про необхідність здійснення певних юридично значущих дій (або утримання від них), пов'язаних з досягненням цілей підприємства. Тому потрібні уточнення, як дисертант розуміє категорію «керівництво» в контексті сформульованого ним визначення фіктивного керівництва підприємством.

3. На наш погляд, не відповідає положенню новизни першого рівня, запропонована автором конструкція «зловживання суб'єктом господарювання своїми контрольними повноваженнями» (с. 24) у зв'язку з незавершеністю її обґрунтування в частині встановлення відповідальності за вказане правопорушення, а також кваліфікації деяких елементів його складу. Зокрема, варто було б пояснити, якими саме контрольними повноваженнями зловживає суб'єкт господарювання, висуваючи безпідставні позивні вимоги до контрагента за договором (с. 24, 205), і як у цьому контексті слід співвідносити контрольні повноваження суб'єкта господарювання та його процесуальні права. Так, згідно із ч. 2 ст. 43 ГПК України, залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживання процесуальними правами дії, що суперечать завданню господарського судочинства, зокрема подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або в спорі, який має явно штучний характер.

4. Солодченко С. В. пропонує розрізняти за предметною сферою, метою контролю й суб'єктним складом: (1) самоконтроль суб'єктів господарювання (зокрема контроль над корпорацією) та їх зовнішній контроль за контрагентами й партнерами; (2) контроль суб'єктів господарювання як членів саморегулювальних організацій; (3) корпоративний контроль (с. 40). Тому потребує уточнення авторське розуміння предметної сфери та мети контролю, який виділено в першу класифікаційну групу, з огляду на реалізацію суб'єктом господарювання функцій самоконтролю у внутрішньогосподарських відносинах, а функцій зовнішнього контролю за контрагентами й партнерами – у господарсько-виробничих відносинах.

5. У роботі фрагментарно висвітлено проблематику реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання в межах змішаного / консолідованого контролю. Автор дослідження звертається до питань консолідації функцій самоконтролю суб'єктів господарювання з державним контролем у контексті контролювання податкових ризиків з ПДВ для блокування можливості отримання платниками такого податку необґрунтованої податкової вигоди (с. 36), а також під час аналізування організаційно-структурної складової механізму здійснення контролю за господарською діяльністю. Так, зокрема, на сторінках 144-145 роботи дисертант пропонує консолідований захід контролю у вигляді розробленої персональної програми змішаного (недержавного з державним) контролю / спостереження за корекцією контрольної компетенції суб'єкта господарювання в особі його засновника та/або власника, а на сторінках 165-166 аналізує переваги такого заходу на прикладі реалізації державної програми «Доступне житло». На нашу думку, робота б значно виграла, якби проблематика реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання в межах консолідованого / змішаного контролю за участю держави та /або територіальної громади здобула б більш повного розкриття.

Однак вищевказані зауваження мають переважно рекомендаційний та уточнювальний характер, а тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи й науковий рівень результатів, здобутих під час дослідження. У цілому положення новизни й висновки, пропозиції й рекомендації, сформульовані у дисертації, є виваженими та достатньою мірою обґрунтованими, а наявні дискусійні положення визначаються здебільшого авторським баченням дискусійних питань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані: у подальших наукових дослідженнях; під час внесення змін і доповнень до законодавства з питань забезпечення реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання, а також у практиці реалізації такого законодавства; під час підготовки науково-практичних видань, підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій.

Положення дисертації щодо зміни порядку розміщення податкових накладних у ЄРПН, в частині відміни блокування процедури розміщення за наявності у накладній помилок або/та дублювання змісту про обсяги виконаних робіт, позитивно оцінені ТОВ «Фортуна» (довідка від 15.09.2017 р. № 23). Окремі результати дослідження використовуються у діяльності ДФС України (довідка від 01.08.2018 р. № 25205/6/99-99-23-01-15с) та навчальному процесі у СНУ ім. В. Даля МОН України (довідка від 07.09.2017 р. № 267/02).

Основні положення й результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях і відбито в наукових статтях у фахових виданнях України та в зарубіжних наукових виданнях, а також тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Загальний висновок. Дисертація «Правове забезпечення реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання» є самостійним,

комплексним дослідженням, завершеною кваліфікаційною роботою, яка виконана на належному науково-теоретичному рівні та відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами, а її автор – Солодченко Сергій Вікторович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент
Доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

В. С. Мілаш

Підпис	<i>Мілаш В. С.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач. ВК	<i>[Signature]</i>
« 05 »	04 2019 р.